

УДК: 676.07

DOI 10.53473/16946324_2024_4

Мамытов Улук Жанышович,

к.ф.н., профессор

Эсенбаев Нургазы Смагулович,

к.э.н., доц.

Ували у Тынычбек,

магистр Ошского Технологического

Университета им. М.М.Адышева

Кыргызстан г. Ош e-mail: ssn_09@mail.ru

Мамытов Улук Жанышович,

ф.и.к., профессор

Эсенбаев Нургазы Смагулович,

э.и.к. доцент **Ували у Тынычбек,**

М.М. Адышев атындагы Ош технологиялык

университетинин магистри

Кыргызстан, г.Ош ш.

Mamytov Uluk,

Ph.D., professor

Esenbaev Nurgazy,

Ph.D., Associate Professor

Ували у Тынычбек,

Master of Osh Technological University

University named after M.M.Adysheva

Kyrgyzstan Osh

e-mail: ssn_09@mail.ru

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ТРАНСПОРТТУК КОМПЛЕКСИНИН
ИНФРАСТРУКТУРАСЫНЫН УЧУРДАГЫ АБАЛЫ**

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИНФРАСТРУКТУРЫ ТРАНСПОРТНОГО
КОМПЛЕКСА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**THE CURRENT STATE OF THE INFRASTRUCTURE OF THE TRANSPORT
COMPLEX OF THE KYRGYZ REPUBLIC**

Аннотация: Макала биринчи кезекте трансулуттук долбоорлорду өнүктүрүүнүн алкагында, аралаш трафикте транспорттун түрлөрүн кызматташуунун жана алардын атаандаштык артыкчылыктарын аныктоонун алкагында, ошондой эле заманбап мультимодалдык транспорттук түйүндөрдү өнүктүрүү аркылуу Кыргыз Республикасынын логистикалык көйгөйлөрүн чечүүдөгү мүмкүнчүлүктөрүн изилдейт. аймактардын

экономикалык жана географиялык өзгөчөлүктөрү. Континенттик жана чек ара аймактарынын мисалында эл аралык транспорт коридорлорунун өнүгүшү айрым аймактардын өнүгүшүнө кандай таасир тийгизерин көрсөтүүгө аракет кылынууда.

Ачкыч сөздөр: транспорттук логистика, авиалогистика, өнүгүү динамикасы, ааламдашуу, транспорт, аймактык экономика, инфраструктура, өнөктөштөр, жүк.

Аннотация: В статье исследованы возможности Кыргызской Республики в решении задач логистики, прежде всего в рамках развития транснациональных проектов, кооперации видов транспорта в смешанном сообщении и выявления их конкурентных преимуществ, а также путем развития современных мультимодальных транспортных узлов, использования экономико-географических особенностей регионов. Сделана попытка показать, каким образом развитие международных транспортных коридоров отражается на развитии отдельных территорий на примере континентального и пограничного регионов.

Ключевые слова: транспортная логистика, воздушная логистика, динамика развития, глобализация, перевозки, региональная экономика, инфраструктура, партнеры, грузы.

Annotation: The article explores the possibilities of the Kyrgyz Republic in solving logistics problems, primarily in the framework of the development of transnational projects, cooperation of modes of transport in mixed traffic and identifying their competitive advantages, as well as by developing modern multimodal transport hubs, using the economic and geographical features of the regions. An attempt is made to show how the development of international transport corridors affects the development of individual territories on the example of the continental and border regions.

Keywords: transport logistics, air logistics, development dynamics, globalization, transportation, regional economy, infrastructure, partners, cargo.

Транспорттук инфраструктураны өнүктүрүүдө секторлор аралык жана реестр аралык координациянын жетишсиз деңгээлинде бир катар көйгөйлөр бар. Транспорттун ар кандай режимдеринин ортосунда шайкештиктин жоктугу инфраструктураны дубликаттоого жана ресурстардын көптүгүнө, ошондой эле товарларды транспорттун бир режиминен экинчисине которуу зарылдыгына алып келет, натыйжада кечигип, жеткирүү убактысы узагыраак болуу менен түйшүк туудурууда.

Кыргыз Республикасында 2021- 2025 жылдын 1-жылга чейинки мезгил ичинде темир жол транспортунун өнүгүү концепциясын бекитүү долбоору бекитилген. Бул долбоор темир жол транспортун жана инфраструктураны узак мөөнөттүү өнүктүрүүгө жана жакшыртууга шарт түзүүгө багытталган. Ошондой эле жүргүнчүлөрдүн жана жүк ташуулардын деңгээлин жана сапатын жогорулатууга, транзиттик потенциалды өнүктүрүүгө жана Кыргызстан темир жол комплексинин инвестициялык жагымдуулугун жогорулатууга багытталган. Бул Концепциянын алкагында жаңы автоунааларды, дизель локомотивтерин жана башка инфраструктура объектилерин киргизүү, ошондой эле темир жол линияларын өнүктүрүү пландаштырылууда. Бул темир жол транспортун натыйжалуу пайдаланууну камсыз кылууга жана анын өлкө экономикасындагы ролун жогорулатууга жардам берет.

Мындан тышкары, 2018–2040-жылдары Кыргыз Республикасынын Улуттук өнүктүрүү стратегиясы транспорттук инфраструктураны, анын ичинде темир жолдорду өнүктүрүүгө да көңүл бурулууда. Бул өлкөнүн транспорт комплексин туруктуу өнүктүрүүгө жана модернизациялоого болгон каалоосун көрсөтүп турат.

Кыргыз Республикасында транспорттук инфраструктураны өнүктүрүү боюнча төмөнкү чаралар кабыл алынууда:

1. Учурдагы жолдорду жана көпүрөлөрдү модернизациялоо жана калыбына келтирүү: Бул жол бетинин абалын жакшыртууну, жолдорду кеңейтүүнү, көпүрөлөрдү оңдоону жана

транспорттук инфраструктуранын коопсуздугун жана натыйжалуулугун камсыз кылуу боюнча иш чараларды камтыйт.

2. Темир жол транспортун өнүктүрүү: Темир жол транспортун өнүктүрүү концепциясын бекитүүдөн тышкары темир жолдорду модернизациялоого, жаңы вагондорду жана дизель локомотивтерин сатып алууга, ошондой эле станциялардын жана терминалдардын инфраструктурасын жакшыртууга көңүл бурулат.

3.Авиациялык инфраструктураны өнүктүрүү: Аэропортторду куруу жана модернизациялоо, авиакомпаниянын маршруттарын кеңейтүү жана аба транспортунун коопсуздугун камсыз кылуу.

4. Суу транспортунун өнүгүүсү: Порттордун абалын жакшыртуу, заманбап кемелерди сатып алуу жана ички суу жолдорун өнүктүрүү.

5. Жол менен жүк ташууну өнүктүрүү: Логистикалык борборлорду түзүү, жүк ташуучу унаалар үчүн жол инфраструктурасын жакшыртуу жана жүк ташууда заманбап технологияларды киргизүү.

6. Жеке инвестицияларды стимулдаштыруу: Транспорттук инфраструктураны өнүктүрүү долбоорлорун каржылоо үчүн жеке инвесторлорду тартуу.

Транспорттук инфраструктураны өнүктүрүүдө секторлор аралык жана реестр аралык координациянын жетишсиз деңгээли бир катар көйгөйлөргө, анын ичинде ресурстарды иррационалдык пайдаланууга жана транспорт системасынын натыйжалуулугунун төмөндөшүнө алып келет. Транспорттун ар кандай режимдеринин ортосунда шайкештиктин жоктугу инфраструктураны дубликаттоого жана ресурстардын көптүгүнө, ошондой эле товарларды транспорттун бир режиминен экинчисине которуу зарылдыгына алып келиши мүмкүн, натыйжада кечигип, жеткирүү убактысы узагыраак болот.

Мындан тышкары, региондор ортосунда транспорттук системаларды координациялоонун жоктугу өлкөнүн ар кайсы жерлеринде транспорттук инфраструктуранын бирдей эмес өнүгүүсүн жогорулатышы мүмкүн, бул транспорттун болушуна жана товарларды жана жүргүнчүлөрдү ташууга байланыштуу көйгөйлөргө алып келиши мүмкүн. Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын транспорт системасы көп модалуу транспорт чөйрөсүндөгү өнүккөн өлкөлөрдүн көбүнөн артта калды.

Концепцияны жүзөгө ашыруунун натыйжасында шаар борборунда автоунаалардын санын азайтуу, жол тыгындаларын азайтуу, кесилиштерде транспорт каражаттарынын кубаттуулугун жогорулатуу, транспорт агымынын орточо иштөө ылдамдыгын жогорулатуу, ошондой эле велосипед транспортунун инфраструктурасын өнүктүрүү күтүлүүдө. Өндүрүштүк инфраструктура экономиканын негизги тармактарын бириктирет, мисалы, транспорт, энергетика, маалыматтык-коммуникациялык технологиялар (АКТ) жана суу менен камсыз кылуу жана санитария (WSS), анын негизги милдети адамдардын, товарлардын, энергиянын, маалыматтын жана суунун мейкиндикте кыймылы болуп саналат.

Шаардын борборундагы транспорттук системаны оптималдаштыруу концепциясын ишке ашыруунун натыйжасында шаардык чөйрөдө олуттуу жакшыруулар күтүлүүдө. Автоунаалардын санын кыскартуу жол тыгындаларын азайтып гана тим болбостон, кесилиштердеги жалпы унаа өткөрүү жөндөмдүүлүгүн да жогорулатат. Бул өз кезегинде транспорт агымынын орточо иштөө ылдамдыгынын жогорулашына алып келет, бул шаар боюнча кыймылды ыңгайлуу жана натыйжалуу кылат.

Мындан тышкары, велосипед инфраструктурасын өнүктүрүү экологиялык таза жана сергек транспорттук жол үчүн кошумча мүмкүнчүлүктөрдү түзүп, шаар тургундарынын жашоо сапатын жакшыртууга жардам берет. Жалпысынан бул концепцияны ишке ашыруу экологиялык абалды жакшыртууга жана жол кыймылынын бардык катышуучулары үчүн ыңгайлуулук деңгээлин жогорулатууга көмөктөшүүчү кыйла туруктуу жана ыңгайлуу шаардык транспорт системасын түзүүгө багытталган.

Библиография.

1. 2025-жылга чейин жол секторунун өнүгүү стратегиясы. <http://mtd.gov.kg/strategiyarazvitiya-dorozhnogo-sektora-do-2025-goda/>.
2. Темирбеков Ж., Болотов Э. Транспорт жана Кыргызстан транзиттик потенциалы: Көйгөйлөр жана перспективалар. Известия ВУЗов Бишкек, 2013. Вол. No 2, п. 28-29.
3. Советбеков Б.С. Логистика жана интермодаль аралык транспорт. Бишкек: КРСУ, 2014. 112 саат сайт: www.centralasia-biz.com.
4. <http://stat.kg/ru/statistics/transport-i-svyaz/>.
5. Мейманкулова N.Ch., Алджембаева Н.С. Кыргызстан транспорттук логистиканы өнүктүрүү жолдору No Евразия илимий ассоциациясы 5-3 (75) 2021
6. Будриной Э.В. Транспорт экономикасы – Москва: Изд. Юрайт, 2019.